

JÁRVÁNYHELYZET A HÁBORÚ ÁRNYÉKÁBAN

KÉPESSY IMRE

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. KÉPESSY IMRE

Az MTA-ELTE JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT TUDOMÁNYOS SEGÉDMUNKATÁRSA

KEPESSY.IMRE@AJK.ELTE.HU

2022. október 3.

1918. július 4-én a Világ című folyóirat adta hírül: a spanyol influenza megérkezett Budapestre. A kórt, amely végül a "legoptimistább" becslések szerint is legalább 50 millió áldozatot szedett, ekkor még enyhe, veszélytelen bajként határozták meg. Az orvosok úgy vélték, hogy bakteriális fertőzés áll a járvány háttérében, ami nem meglepő, hiszen az első, embereket megfertőzni képes vírus csak az 1900-as évek elején fedezték fel, és majd csak 1933-ban nyert tudományos bizonyosságot a tény, hogy az influenzát vírusos megbetegedés okozza.

A spanyolnátha elnevezés arra vezethető vissza, hogy az első híradások Európán belül spanyol földön jelentek meg a be-

tegségről. Ennek oka, hogy Spanyolország nem vett részt az első világháborúban, így ott a sajtó a többi európai országhoz képest szabadabban működhetett. A betegségre először "Soldado de Napoli"-ként hivatkoztak, annak apropóján, hogy a betegség terjedésének gyorságát a korban népszerű operett-sláger "terjedéseivel" állították párhuzamba.² Az igazság ehhez képest az, hogy a kór Európában először Franciaországban jelent meg, ahova pedig minden valószínűség szerint amerikai katonák hozták magukkal (a feltételezést alátámasztja, hogy először az Egyesült Államokban észlelték a betegséget a világon, ráadásul pont egy katonai bázison).

A betegség spanyolországi megjelenéséről az első magyarországi híradásra 1918.

május 29-én került sor, amit ekkor még titokzatos bélyegüladdésként írtak le. A tudósítás szerint a királyon is a betegség tünetei mutatkoztak, illetve több színházi előadást el kellett halasztani, valamint mulatók zártak be a kórtól való félelem következtében.³ Június utolsó napján a Világ című napilap adta hírül, hogy Nürnbergben is felütötte fejét a kór, ám hangsúlyozták, hogy a betegség "rendes lefolyású", így komoly aggodalomra nincs ok.

Az első megbetegedéseket az Osztrák-Magyar Monarchiában elsőként az olasz frontra szolgáló katonák körében mutatták ki, 1918 júniusában. Budapest július elején három kórházban felütötte fejét a kór, ekkor még kizárólag katonákon és hadifoglyokon. A járvány 1918 nyarán zajlott első hulláma valóban nem érintett szerencsére sok embert.

A második hullám esetében azonban sokkal rosszabbul alakultak a számok. 1918. szeptember 20-án a Magyarország c. napilapban még arról számoltak be, hogy a betegség terjedése a

vidékről hazatérő emberek levegőváltozásának és az őszi idő beálltának köszönhető.⁴

Mindössze két nappal később már arról érkeztek hírek, hogy országszerte megbetegedéseket jelentettek. A jelentések szerint a betegség Szabadkán "oly hevességgel lépett föl, hogy alig van a városnak olyan utcája, amelyben spanyol beteg ne lenne."⁵ Ismét két napra rá már azt olvashatták a korabeli emberek, hogy a járvány terjedése miatt néhány helyen be kellett zárnai az iskolákat, de "nyugtatóképp" ismét hozzátették, hogy enyhe lefolyású betegségről van szó, sőt: a szerző sajnálkozását fejezte ki egyes téveszmék miatt, amelyek miatt bizonyos halá eseteket tévesen a betegséggel kötnek, holott ezek némelyikét tüdőgyulladás okozta.

1918. szeptember 27-én a hangneme a sajtóban kezdett megváltozni: ekkorra már országszerte halá esetekről lehetett hallani, így a tisztí főorvosi hivatalban is fontolóra vették a megbetegedések kötelező bejelentését.⁶ Az újságcikkekben is elismerték, hogy az orvosok a "bacilusok" elleni védekezés módját nem ismerik, így a legbiztosabb megoldást a beteg elkülönítése jelenti. Egy nappal később már azt jelentették, hogy csak Budapesten 100 000 beteg van, és emiatt felmerült az iskolák, mozik, színházak bezárásának gondolata.

Az első intézkedéseket végül 1918. szeptember 30-án hirdették ki Budapestben. Ennek részeként október 1-13. között az iskolákat bezárták, és előírták a tisztí orvosok számára, hogy jelentsék az eseteket. Rajtuk kívül mindenki számára kötelezővé tették a súlyos esetek bejelentését, aminek elmulasztása esetére 600 koronáig terjedő pénzbüntetést helyeztek kilátásba. Megtiltották a kórházi láto-

1918. szeptember 30.

Az influenza-járvány (spanyol betegség) elleni védekezés

A spanyol betegségnek nevezett fertőző influenza-betegség oly nagy mértékben terjedt el a fővárosban, hogy az a bántalom immár járványos fajult. Sajnos, ez a betegség gyakran halálos kimenetelű, mért is a legsúlyosabb óvintézkedések foganatosítása szükséges.

A járványos betegség továbbterjedésének megakadályozása érdekében a egészségügyi bizottságunk javaslata alapján és az 1876 évi XIV. t. c. 107. §-ának (a) pontjában biztosított jogomnál fogva az alábbiakkal intézkedem:

1. Az 1876 évi XIV. t. c. 107. §-ának (a) pontja alapján a fővárosban a spanyol betegségnek nevezett fertőző influenza-betegség elleni védekezést a következőképpen kell elvégezni:
a) azonos orvosi közhatalom a győzelmeztől előmozdított vagy állandóan működő kórházak, egyetemi és egyetemen kívülre az összes kórházak és a fővárosban a 1-1000 lakosú községekben október 1-15-ig beállított orvosi tanszékek és a napközli otthonok és a természetjárás önkéntes találkozóhelyeinek, ahol a tanulók, előadások és levelezések és a rendelkezéseim ki nem terjed.

2. Az 1876 évi XIV. t. c. 107. §-ának (a) pontja alapján a fővárosban a spanyol betegségnek nevezett fertőző influenza-betegség elleni védekezést a következőképpen kell elvégezni:
a) azonos orvosi közhatalom a győzelmeztől előmozdított vagy állandóan működő kórházak, egyetemi és egyetemen kívülre az összes kórházak és a fővárosban a 1-1000 lakosú községekben október 1-15-ig beállított orvosi tanszékek és a napközli otthonok és a természetjárás önkéntes találkozóhelyeinek, ahol a tanulók, előadások és levelezések és a rendelkezéseim ki nem terjed.

Tudnivalók

az influenza-járvány (spanyol betegség) elleni védekezésről.

A spanyol betegség járványos terjedését megelőzően, a fővárosban a spanyol betegségnek nevezett fertőző influenza-betegség elleni védekezést a következőképpen kell elvégezni:
1. A spanyol betegség elleni védekezés érdekében a fővárosban a spanyol betegségnek nevezett fertőző influenza-betegség elleni védekezést a következőképpen kell elvégezni:
a) azonos orvosi közhatalom a győzelmeztől előmozdított vagy állandóan működő kórházak, egyetemi és egyetemen kívülre az összes kórházak és a fővárosban a 1-1000 lakosú községekben október 1-15-ig beállított orvosi tanszékek és a napközli otthonok és a természetjárás önkéntes találkozóhelyeinek, ahol a tanulók, előadások és levelezések és a rendelkezéseim ki nem terjed.

DR. BÓDY S. K.,
pálybíró

gatásokat, illetve az influenzás betegeket elkülönítették a többiekétől. A szabad kórházi kapacitások hiánya miatt ugyanakkor csak a súlyos betegeket utasíthatták kórházba, és utaltak arra is, hogy az influenzás és a kiütéses tifuszok betegek hurutos tüdőgyulladásának tünetei nagyon erőteljes hasonlóságokat mutatnak.

Ezek voltak a kötelező rendelkezések, azonban a Bódy

Tivadar polgármester által szignált dokumentum részét képezte egy ún. lakossági tájékoztatás is. Ebben javasolták, hogy az emberek kerüljék el az összejöveteleket, ne látogassák a színházakat, mozikat, kabarékat, kávéházakat, éttermeket, illetve templomokat. További jótanácsként fogalmazták meg, hogy a vasutat, egyéb közlekedési eszközt csak szükség esetén használják az emberek, illetve köhögés, tüszentes esetén tartásuk a zsebkendőt a szájuk, orruk elé. A lakosságot emellett arról tájékoztatták, hogy kézfogás útján is terjed a kór, és a test, ruházat, valamint a lakástisztán tartására hívták fel az emberek figyelmét. Javasolták, hogy minden étkezés előtt mosanak kezet, és óvakodjanak a meghűléstől, a mulatozástól és az éjjeljelezéstől. Hangsúlyozták a

közös használatra szánt helyiségek alapos szellőztetésének fontosságát is, illetve azt is, hogy a lakáson belül különítsék el a betegeket. A tájékoztatót azzal zárták, hogy *“...a hatóság munkája csak abban az esetben vezethet sikerre, ha ebben a törekvésében őt a főváros lakossága is támogatni fogja, miért is kérem a főváros közönségét, hogy a jelen felhívásban foglalt rendelkezéseket pontosan tartsa be és a maga részéről is minden erejével támogassa a hatóságot ennek a súlyos következményekkel fenyegető veszélyes járválynak sikeres leküzdésére irányuló nehéz munkájában.”*⁷

A rendelkezésekkel azonban nem volt mindenki elégedett: Frank Ödön

minisztériumi tanácsos úgy vélte, hogy eső után locsolás esete az, hogy a főváros vezetése mindössze “tanácsokat oszt”, és ezt elsősorban Bárczy István főpolgármester mulasztásának tartotta. 1918. október 18-án hirdették ki végül a járványhelyzetet, és alakult át a főváros közegészségügyi bizottsága járványbizottsággá, ahol meghozták az első komoly intézkedéseket. Eszerint a betegek lakásánál vörös cédulát kellett elhelyezni, a minisztériumokban megszüntették a személyes ügyintézt, el-

rendelték a temetők látogatásának tilalmát, és a főváros javaslatot tett a bíróságok esetén ítélezési moratórium kimondására, valamint az összes fővárosi iskola és egyetem bezárására az illetékes minisztériumoknál. Döntöttek a mozik bezárásáról, a kávéházaknál ebédidőben fertőtleníteni kellett. A villamosokon korlátozták az utasok számát, akárcsak a vasút esetében.⁸

1918. október 30-31-én, az őszirózsás forradalom győzelmét követően

enyhítettek a korlátozásokon, miután csökkent a betegek száma. Ismét megnyitották a mozikat illetve a színházakat, az éttermek nyitvatartását sem korlátozták. November során a járványügyi mutatók ismét romlottak, így a hónap végén újból szigorítani kellett, aminek részeként visszaállították a korábbi korlátozásokat december első felére. December közepétől a járvány intenzitása csökkent, és bár megbízható statisztikák nem állnak rendelkezésre, valószínűsíthetően 60 000-en vesztették el életüket a járvány következtében csak Magyarországon.⁹ A meghozott intézkedéseket a lakosság nem fogadta kitörő lelkesedéssel, és bevezetésüket is eléggé sok vita övezte – részben ennek is köszönhető,

hogy a döntések meghozatalára eléggé későn került sor, így hatáskörük is korlátozott maradt.

1918 őszének járványkezelése ezzel együtt is fontos tanulság napjaink számára

– főként, ha összevetjük az akkori helyzetet azzal, amit az elmúlt években a COVID-19 okozta világvjárvány következtében tapasztalhattunk – a hasonlóságok egészen megdöbbentőek. Ami szerencsére változott és fejlődött, az az orvostudomány. #pfizer #moderna

Hivatkozások:

- ¹ Tudományosan csak 1933-ban bizonyították, hogy az influenzás vírusos megbetegedés okozza. Lásd: Lásd: Bödök Gergely: Spanyolnátha. “A láthatatlan halál”. Rubicon Online. 2020/5. <https://rubicon.hu/cikkek/a-spanyolnatha> (2022. október 1.)
- ² Bödök 2020.
- ³ Pesti Napló, 69-ik évfolyam, 126. szám. Szerda, május 29. 7. p.
- ⁴ Magyarország. Budapest, 1918. péntek, szeptember 20. 8. p.
- ⁵ Magyarország Budapest, 1918. várásnap, szeptember 22. 10. p.
- ⁶ Magyarország Budapest, 1918. várásnap, szeptember 27. 6. p
- ⁷ https://mnl.gov.hu/mnl/szszbml/a_spanyolnatha_1918_1919_0 (2022. október 1.)
- ⁸ Bödök 2020.
- ⁹ Bödök 2020.

Képek elérhetősége:

1. oldal: https://mnl.gov.hu/mnl/szszbml/a_spanyolnatha_1918_1919_0 (2022. október 1.)
2. oldal: 'Mask Slackers' and 'Deadly' Spit: The 1918 Flu Campaigns to Shame People Into Following New Rules <https://www.history.com/news/1918-pandemic-public-health-campaigns> Forrás: Niday Picture Library/Alamy (2022. október 1.)